

הצעות לשיעורים בתורה שבעל-פה (ממלכתי) לחינוך העל-יסודי

בנושא: היום הבינלאומי לסובלנות

"כשם שאין פרצופיהן דומין זה לזה, כך אין דעתן שווה זה לזה, אלא כל אחד ואחד יש לו דעה בפני עצמו... שכן משה מבקש מן הקדוש ברוך הוא בשעת מיתתו ואומר לפניו: ריבוננו של עולם, גלוי וידוע לפניך דעתן של כל אחד ואחד, ואין דעתן של בניך דומה זו לזו. וכשאני מסתלק מהן, בבקשה ממך, מנה עליהם מנהיג שיהא סובל לכל אחד ואחד לפי דעתו". (על פי במדבר רבה, פנחס, כ"א, ב)

ספרות חז"ל מזמנת שיח פתוח וביקורתי בערכים יהודיים ואוניברסליים.

להלן מספר הצעות לדיון בהיבטים שונים של סובלנות.

המטרות

1. להגדיר את ערך הסובלנות.
 2. להכיר בחיוניותה של הסובלנות כדי למנוע קרעים בתוך החברה.
 3. לקרוא קריאה ביקורתית במקורות חז"ל.
 4. לקיים דיון חברתי-ערכי המתבסס על המקורות - בזיקה לתפיסות, להשקפות ולאירועים אקטואליים.
 5. פיתוח חשיבה:
- א. אסטרטגיית הטיעון: זיהוי ותיאור של נקודות מבט שונות תוך פיתוח היכולת להיכנס לנעליו של האחר ולראות את הדברים מזווית חדשה.
- ב. פתרון בעיות: ניתוח דילמה, העלאת פתרונות שונים והערכתם.

תוכן העניינים

מבוא:

- מהי סובלנות?

- הצעות לפתיחה

שיעור ראשון: סובלנות מול קפדנות: הלל והגרים (תלמוד בבלי מסכת שבת דף לא עמוד א)

שיעור שני: כבוד האדם: רבי ינאי והאורח (ויקרא רבה ט' ג')

שיעור שלישי: דרכי שלום: דיון אקטואלי ביחסי יהודים – נכרים, דתיים-חילוניים.

מבוא

מהי סובלנות?

הנוהג של אדם (או קבוצה) להתייחס בכבוד, בהבנה ובהיעדר אפליה כלפי השונים ממנו מבחינה חברתית, תרבותית או דתית, גם אם הוא אינו מסכים עם דעותיהם, התנהגותם או אמונתם (ויקיפדיה)

הסובלנות מחייבת להימנע מפעולה כוחנית כנגד בני אדם, פרטים או קבוצות, הפועלים או מתבטאים באופן שנראה לנו מוטעה או פסול. האדם הנוהג בסובלנות הוא אדם שיש בידו היכולת והכוח למנוע מהאחר, השונה ממנו, להביע דעות או לעשות מעשים, ולמרות זאת הוא נמנע מכך.

יש המפרשים את המילה סובלנות כנובעת מהשורש "סָבַל", כלומר, הסובלן 'סובל' מכך שהאחר נוהג בדרך שהוא נוהג ולמרות זאת הוא מאפשר לו להמשיך בדרכו ולנהוג כך.

כלומר:

א. **סובלנות איננה הסכמה.** הסובלן משוכנע שהוא צודק והשני טועה. (למשל: דתי מול חילוני, או תומך במפלגה מסוימת מול אדם התומך במפלגה אחרת).

ב. **סובלנות איננה אדישות או התעלמות.** הסובלן איננו אדיש לדעותיו של השני ומעשיו אינם בהכרח לרוחו ואף מכעיסים אותו (למשל: חופש הדיבור שניתן לקבוצות אנטי ציוניות).

ג. **סובלנות איננה חולשה.** יש לסובלן הכוח למנוע מהשני לעשות את מעשיו (למשל: הכנסת מוסמכת לחוקק חוקים עם ענישה, או כוח הכפייה של קבוצה חברתית על חבריה).

"פותחים שיעור"

1. שיר: ניצוץ האהבה/ מאיר בנאי (לסרטון) : <http://www.youtube.com/watch?v=8MfooiD-UhY>

אל המקום אליו אני הולך הן גם אתה תגיע כל הדרכים הרי עולות אל אותו הרקיע	את מה שאני רואה לבן אתה רואה שחור כשירדת עלי החשיכה עליך זורח אור	כל אחד חי בעולם אחר כל כך גדול השוני את מה שאני מרגיש בפנים איש לא מרגיש כמוני
	מה שבשבילך חלום לי זו האימה מה שבשבילי שלום לך זו מלחמה	את מה שאתה חושב עמוק אני חושב שטוח מה שאתה רואה סגור אני רואה פתוח

ועיקר השלום הוא לחבר שני הפכים.
ואל יבהילך רעיוןך אם אתה רואה איש אחד שהוא ההפך הגמור מדעתך
וידמה לך שאי אפשר בשום אופן להחזיק עמו בשלום.
אדרבה, זה עיקר שלמות השלום להשתדל שיהיה שלום בין הפכים.
(ר' נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן, חלק א')

2. אקטואליה: דיון וניתוח מקרים, הצעות פתיחה לשיעור של חברת "יסודות":

[http://www.google.co.il/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=5&ved=0CEEQFjAE&url=http%3A%2F%2Fsend.hadavar.co.il%2Fuserfiles%2F417%2Ffiles%2FS1\(2\).doc&ei=410Uv-MM_Rsgbeq4G4DA&usg=AFQjCNG1LFRNs7aMeZbvHAcKmKEC-l55Aw&bvm=bv.55819444,d.Yms&cad=rjt](http://www.google.co.il/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=5&ved=0CEEQFjAE&url=http%3A%2F%2Fsend.hadavar.co.il%2Fuserfiles%2F417%2Ffiles%2FS1(2).doc&ei=410Uv-MM_Rsgbeq4G4DA&usg=AFQjCNG1LFRNs7aMeZbvHAcKmKEC-l55Aw&bvm=bv.55819444,d.Yms&cad=rjt)

שיעור ראשון: סובלנות מול קפדנות (תלמוד בבלי מסכת שבת דף לא עמוד א)

מתוך יחידת הלימוד "יחיד וחברה" (בהוצאת מכון שלום הרטמן).

תנו רבנן: מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי,
אמר לו: כמה תורות יש לכם?
אמר לו: שתיים, תורה שבכתב ותורה שבעל פה.
אמר לו: שבכתב - אני מאמינך, ובעל פה - איני מאמינך.
גיירני על מנת (בתנאי) שתלמדני תורה שבכתב.
גער בו והוציאו בניזיפה.
בא (הנוכרי) לפני הלל - גייריה, (הלל גייר אותו)
וימא קמא (ביום הראשון כשלימד הלל תורה את הגר) אמר ליה (אמר הלל לגר): א"ב ג"ד,
למחר אפיך ליה. (למחרת הפך את סדר האותיות)
אמר ליה (אמר הגר להלל): והא אתמול לא אמרת לי הכי? (הרי אתמול לא אמרת לי כך?)
אמר לו: לאו עלי דידי קא סמכת? (האם אינך סומך עלי?)
דעל פה נמי סמוך עלי! (בעניין התורה שבעל פה גם כן עליך לסמוך עלי!)

שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי,
אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת.
דחפו באמת הבנין שבידו.
בא לפני הלל, גייריה (גייר אותו).
אמר לו: דעלך סני לחברך לא תעביד (מה שעליך שנוא לחברך לא תעשה) -
זו היא כל התורה כולה, ואידך (והשאר) - פירושה הוא, זיל גמור. (לך תלמד)

שוב מעשה בנכרי אחד שהיה עובר אחורי בית המדרש,
ושמע קול סופר (מלמד ילדים) שהיה אומר: "ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד". (שמות כח)
אמר: הללו למי?
אמרו לו: לכהן גדול,
אמר אותו נכרי בעצמו: אלך ואתגייר, בשביל ששימוני כהן גדול.
בא לפני שמאי, אמר ליה: גיירני על מנת שתשימי כהן גדול.
דחפו באמת הבנין שבידו.
בא לפני הלל - גייריה.
אמר לו: (הלל לגר) כלום מעמידין מלך אלא מי שיודע טכסיסי מלכות? לך למוד טכסיסי מלכות.
הלך וקרא, כיון שהגיע "והזר הקרב יומת" (במדבר א)
אמר ליה: (הגר) מקרא זה על מי נאמר?
אמר לו (הלל): אפילו על דוד מלך ישראל.
נשא אותו גר קל וחומר בעצמו:
ומה ישראל שנקראו בניים למקום, ומתוך אהבה שאהבם קרא להם "בני בכרי ישראל" (שמות ד) -
כתיב עליהם "והזר הקרב יומת",
גר הקל שבא במקלו ובתרמילו - על אחת כמה וכמה!
בא לפני שמאי, אמר לו: כלום ראוי אני להיות כהן גדול? (הגר חוזר בעצם מבקשתו להיות כהן גדול)
והלא כתיב בתורה "והזר הקרב יומת"!
בא לפני הלל, אמר לו: ענותן הלל, ינוחו לך ברכות על ראשך שהקרבתני תחת כנפי השכינה.

לימים נדווגו שלשתן למקום אחד (שלוש הגרים נדדמו למקום אחד)
אמרו: קפדנותו של שמאי בקשה לטורדנו מן העולם, ענותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה.

הצעות להוראה ולניתוח

הסיפורים בגרסה הדיגיטלית של הספר "יחיד וחברה" (עמודים 40-45) :

<http://www.toshba.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=f182140d-d59c-4bdf-b474-b7b3357002d2&lang=HEB>

מבחר משימות והצעות להוראה, ב"מדף הדיגיטלי" של תורה שבעל-פה בשיתוף מט"ח:

<http://www.toshba.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=f182140d-d59c-4bdf-b474-b7b3357002d2&lang=HEB>

מדריך למורה (עמודים 43-45) :

<http://storage.cet.ac.il/toshba/Madrihyahid.pdf>

ניתוח הסיפורים ע"י יורם גלילי, מדריך ומורה לתורה שבעל-פה בתיכון אשל הנשיא:

<http://www.google.co.il/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=2&ved=0CDEQFjAB&url=http%3A%2F%2Fcms.education.gov.il%2FNR%2Frdonlyres%2FD940A7B4-9419-432F-A5EB-58C31990780D%2F122873%2FSicum.doc&ei=bRd0Uv-rL4qRtQbUo4DQAQ&usg=AFQjCNFJWV2M58yyINeXzL6pIUauBXNi9A>

העשרה וקישורים נוספים, באתר "מדרשת":

<http://midreshet.org.il/ResourcesView.aspx?id=2159>

שיעור שני: כבוד האדם (ויקרא רבה ט' ג')

במרכזו של הסיפור שלפנינו עומד רבי ינאי¹ (ינאי), אחד מהחכמים המובילים בדורו, ידען גדול בתורה ועשיר גדול בכסף, בשדות ובנכסים. למרות גדולתו זו, נכשל רבי ינאי ביחסים שבין אדם לאדם, כפי שניווכח להלן (מתורגם).

מעשה ברבי ינאי שהיה מהלך בדרך

וראה אדם אחד שהיה משפּע (אמיד) ביותר.

אמר לו: ישגיח (יסכים) רבי להתקבל (להתארח) אצלנו?

אמר לו: כן.

הכניסו לביתו, האכילו והשקהו.

בדקו במקרא ול' א מצאו (לא מצא בו ידע), במשנה ול' א מצאו,

באגדה ול' א מצאו, בתלמוד ול' א מצאו.

אמר לו (רבי ינאי לאורח): ט' ל וברך (ברכת המזון).

אמר לו: וברך ינאי בביתו.

אמר לו: יכול אתה לומר מה שאני אומר לך?

אמר לו: הן.

אמר לו: אמר ר' אכל כלב פתו של ינאי.

עמד (האורח) ותפסו (את רבי ינאי).

אמר לו (האורח): ירשתי אצלך ואתה מונעה ממני!

אמר לו: מהי ירשתך אצלי?

אמר לו: פעם אחת עברתי לפני בית ספר

ושמעתי קולם של הילדים, אומרים: תורה צוה לנו מ'שה מורשה קהלת יעקב" (דברים לב)

מורשה קהלת ינאי- ל' א נאמר כאן, אלא "קהלת יעקב"! (התורה שייכת לכלל ישראל)

אמר לו: למה זכית לאכל ל על שלחני?

אמר לו: מימי ל' א שמעתי דבר רע (רכילות ולשון הרע)

והחזרתי לבעליו,

ול' א ראיתי שנים מריבים זה עם זה

ול' א עשיתי שלום ביניהם.

אמר לו: כל-כך (הרבה) דרך-ארץ אצלך

וקראתיך כלב?!

¹ רבי ינאי- אמורא ארצישראלי במאה השלישית לספירה. תלמידו של רבי יהודה הנשיא, ישב בעיר עכברא שבגליל העליון ושם ייסד בית-מדרש שנקרא על שמו. במקורות מוזכרים עושרו ונכסיו הרבים.

הצעות להוראה ולניתוח:

"ערכים במועדם" (בהוצאת מכון שלום הרטמן), עמודים 58-66.

אתר ספר האגדה- אוצרות אגדות חז"ל ברשת: טקסט מעומד, מנוקד ומבואר

<http://agadastories.org.il/node/404>

איתן אברמוביץ', ניתוח הסיפור, שם:

<http://agadastories.org.il/node/404>

שמואל פאוסט- תלמידים ועמי ארצות, באתר "דעת":

<http://www.daat.ac.il/DAAT/sifrut/agadot/talmidey-2.htm>

מעוז יעקב, הכלב שלימד את ינאי דרך ארץ, באתר "שיתופיוט"

<http://shituf.piyut.org.il/story/3011>

ברקת אלי, ברכת האורח, 'דעות' גיליון 34, אוקטובר 07, באתר "מורשה"

http://www.morasha.org.il/Apps/WW/page.aspx?ws=b8fe2af3-36fe-4584-9a4b-4ea94407d625&fol=6ba0b4fa-78e6-4b73-842f-be8db0270bdb&page=395a707b-a72d-4fb6-904b-0c2d47066181&box=6749c4ef-cf57-42e9-85a3-82a394ec2301&_pstate=item&_item=a9820e67-3df8-43cb-9ce7-d17d2b9fe8da

שנאן אביגדור, רבי ינאי, הרוכל והאדם המשופע: עיון בתשתיתם של שני סיפורים במדרש ויקרא רבה, בתוך: ביקורת ופרשנות, 30, עמ' 15-23.

שיעור שלישי: דרכי שלום

מתוך החוברת: "משפט ויושר" (בהוצאת האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים)

מבוא:

בתקופת המשנה והתלמוד הייתה ברוב הערים בארץ אוכלוסייה מעורבת: יהודים ונוכרים. בערים הגדולות (כמו קיסריה ועכו) היו היהודים מיעוט בדרך כלל. ערים יוצאות מכלל זה היו טבריה וציפורי, שהיו ערים יהודיות מובהקות. בעיירות הקטנות יותר היה לפעמים רוב יהודי.

לפני המרד הגדול (שהסתיים בחורבן בית המקדש השני, בשנת 70 לספירה), היו בכמה ערים מתחים קשים בין שתי האוכלוסיות. עם דיכוי המרד גורשו היהודים ששרדו בחיים. במהלך המאה השנייה, בעיקר בסופה, בתקופת רבי יהודה הנשיא, נעשו מאמצים גדולים להביא להפחתת השנאה ולקידום דו קיום בשלום. כדי להקל על חיי המיעוט היהודי, הקלו החכמים בדרישות הלכתיות שונות הקשורים במגורים בעיר מעורבת. מקורות מתקופה זו מעידים על קיומם של יחסים המושתתים על חברות ועל אמון הדדי בין יהודים לנוכרים ועל שותפויות כלכליות שונות.

רוב ההלכות שהנימוק להן הוא "מפני דרכי שלום" התקבלו כנראה בתקופה זו. הן חתרו למנוע חיכוכים לא רק בין יהודים לבין שכניהם נוכרים, אלא גם בין קבוצות שונות בתוך העם היהודי וביחסים בין אישיים בכלל.

יחסי יהודים-נוכרים (תלמוד הירושלמי מסכת גיטין פרק ה' הלכה ט')

משנה: ... אין ממחין ביד עניי גוים בלקט ובשכחה ובפיאה מפני דרכי שלום.

המשנה קובעת כי אין מונעים מעניים שאינם יהודים לאסוף "לקט, שכחה ופאה"². הנימוק: "מפני דרכי שלום": מושג זה משקף שאיפה לסילוק גורמים העלולים להוביל לטינה, חיכוכים ומריבות-גם בין יהודים לנוכרים, אך גם בתוך החברה היהודית עצמה.

התלמוד הירושלמי³ - מרחיב מאד את קביעתה של המשנה, גם לתחומים נוספים:

עיר שיש בה גוים וישראל - עיר מעורבת, שגרים בה יהודים לצד נכרים

מעמידין גבאי גוים וגבאי ישראל - ממנים ממונים (גבאים) לגביית מסים ותרומות לסיוע

לעניים

וגובין משל גוים ומשל ישראל - וגובים כספי מסים המיועדים לצדקה- גם מגויים וגם מיהודים

ומפרנסין עניי גוים ועניי ישראל - ודואגים לאספקת מזון ולבוש לאלו ואלו.

ומבקרין חולי גוים וחולי ישראל - מטפלים ודואגים לחולים.

וקוברין מתי גוים ומתי ישראל - מטפלים בצרכי הקבורה ובהוצאות הכרוכות בכך.

ומנחמין אבילי גוים ואבילי ישראל - באים לבית הנפטר כדי לנחם את קרוביו.

ומכבסין כלי גוים וכלי ישראל - מסייעים לאבלים ומכבסים את בגדיהם⁴

מפני דרכי שלום.

² לקט שכחה ופאה הן "מתנות עניים". התורה מצווה על בעל השדה להותיר חלק מן היבול לעניים. משנה זו מדגישה כי גם גויים זכאים ליהנות ממתנות אלה.

³ התלמוד הירושלמי: מפרש ומסביר את הנאמר במשנה ומוסיף דיונים בנושאים שהתחדשו לאחר תקופת המשנה. התלמוד הירושלמי נחתם בערך בשנת 400 לספירה, בתקופה בה האימפריה הרומית שלטה בא"י.

⁴ לפי גירסה אחרת: "מכניסין כלים": מכניסים הביתה כלים של גויים שאבדו, כדי לשמרם ולהשיב לבעליהם. כלומר: זוהי הנחייה לקיים מצות "השבת אבדה" גם כלפי גויים.

ומה זה אומר לי היום? שאלת הסטטוס-קוו בין דתיים לחילוניים

נערך ע"י מלי נסים, מורה לתורה שבעל-פה בתיכון ע"ש ברנר, פתח-תקווה, ומדריכה ארצית

לכל אחד מאתנו עקרונות, אמונות ודעות. על חלקן אנו מוכנים ואף שמחים להתפשר, כדי לשמור על מרקם היחסים שלנו עם בני-האדם שמסביבנו. עם זאת- לכל אחד גם ה"קווים האדומים" שלו- המגדירים והמבחינים אותו מן ה"אחר". בדרך כלל, אדם הדבק באופן נחרץ בעקרונות ובאידיאולוגיה והמגלה חוסר נכונות מוחלטת להתפשר נתפס כקיצוני וכבלתי סובלן. אך האם כל חוסר סובלנות מזוהה בהכרח עם גזענות?

במשימה שלהלן ננסה לבחון את היחסים בין קבוצות החיות יחדיו במרחב הגיאוגרפי שלנו, אך נבדלות- ולעתים חלוקות- בהשקפת עולמן. נראה כיצד העיקרון התלמודי של "דרכי שלום" שזור במציאות היומיומית של מדינת ישראל, וכיצד בפועל דואגים מנגנוני החוק במדינה לשמירה של הסטטוס קוו⁵ בין יהודים לחילוניים.

1. התבוננו בתצלום שלפניכם:

- א. נסו לשער: מהי ההוראה של התמרור ולמי הוא מיועד?
- ב. מהי הסיבה לכך ש"מחלקת התמרורים וההוראות"⁶ מציבה תמרור מסוג זה והיכן סביר להניח שניתקל בו?
- ג. האם אתם מכירים תקנות נוספות (פורמליות ובלתי פורמליות) שמטרתן לשמור על מרקם היחסים העדין שבין דתיים לחילוניים? הדגימו.
- ד. האם אתם מכירים תקנות/נהלים (פורמלים ובלתי פורמלים) שמטרתם לשמור על מרקם היחסים העדין שבין יהודים לשאינם יהודים? הביאו דוגמאות.

⁵ מונח לטיני שפירושו "המצב הקיים". מטרתו של הסדר הסטטוס קוו היא להמשיך ולקיים את המצב הקיים במצבים הנתונים במחלוקת, וזאת כפשרה בין גישות מנוגדות. מקובל לומר שבישראל קיים "סטטוס קוו" בנושא דת ומדינה. הכוונה היא למעין פשרה בין רצונות מנוגדים של דתיים ולא-דתיים, מתוך רצון להשיג הסכמה בכמה עניינים ולמנוע התפרצות קונפליקט בין הקבוצות.

⁶ משרד התחבורה, בהתאם לתקנות והנחיות להצבת תמרורים של המפקח הארצי על התעבורה והבטיחות בדרכים,

העביר את האחריות להצבת תמרורים אל הרשויות המקומיות. בכל רשות פועלת מחלקת תמרורים, או "מחלקת תמרורים והוראות".

2. משימה במרשתת (אינטרנט):

היכנסו לאתרים ברשת וחפשו כתבות/חומר על המאבק בעיר פתח תקווה, סביב פתיחתו של קולנוע "היכל" בערב שבת, או כל נושא הנוגע לפתיחתם של בתי עסק בשבת, ובצעו את המשימות הבאות:

- א. ספרו בקצרה מיהם הצדדים המעורבים בסכסוך ומה הרקע לסכסוך.
- ב. הציגו את הטענות של כל צד.
- ג. ציינו כיצד יישבו את הבעיה.
- ד. האם אתה מסכים עם הפתרון שהושג? נמק!

3. קראו את נספחים א' ו-ב' שלהלן (תוכלו להרחיב ידיעותיכם בעזרת חיפוש ברשת):

- א. מה משותף לשתי הדוגמאות? מה ההבדל ביניהן? התייחסו לנושא המחלוקת, לטיעוני הצדדים ולדרכי הפתרון.
- ב. האם לדעתכם במקרים אלה הושג פתרון הוגן? התייחסו לנקודת מבטם של שני הצדדים.
- ג. חשבו על מחלוקת נוספת בין קבוצות שונות בחברה (בעלות מוצא אתני, לאומי, דתי או עדתי שונה). נסחו את עמדות שני הצדדים ונסו להציע דרכי פתרון.

נספח א' : חוק ההסמכה (שבת)

חוק ההסמכה (שבת)

חוק לתיקון פקודת העיריות (מס' 40), התשנ"א-1990 (מוכר יותר כ"**חוק ההסמכה**") הוא חוק שחוקקה הכנסת ה-12, והוא נועד להסמיך את הרשויות המקומיות בישראל לקבוע את שעות הפתיחה של בתי עסק בתחום שיפוטן גם מטעמים שבמסורת דתית.

מדוע חוקקה הכנסת את חוק ההסמכה? להלן הרקע לחוק:

ב-1987 ניהלה עיריית ירושלים הליכים משפטיים בבית משפט השלום בעיר נגד בעליהם של בתי הקולנוע "אורנע" ו"בית אגרון", שפתחו את שעריהם בשבת. ב-22 בנובמבר זיכתה השופטת אילה פרוקצ'יה את הנאשמים. פרוקצ'יה קבעה בפסק דינה כי מטרתם של חוקי העזר הנוגעים לפתיחה וסגירה של בתי עסק היא להגשים מטרות של סדר ציבורי וחיי עיר תקינים ולא לקבוע לתושבי העיר תכני חיים. מאחר שחוק העזר נחקק במטרה "לשוות לשבת בירושלים צביון ברוח ההלכה ולמנוע חילול שבת על פי מושגיה", וכל זאת תוך פגיעה בזכויות של הציבור החילוני – הרי שאין לו תוקף, והוא בטל. פסק הדין ניתן על רקע פרשת קולנוע היכל, עימותים שנמשכו כשלוש שנים וסבבו את סוגיית פתיחתו בשבת של בית קולנוע בפתח תקווה.

פסק הדין גרם לתרעומת גדולה בציבור הדתי. כעבור כשלושה חודשים בלבד, בעקבות הלחץ הציבורי, יזמה הממשלה חקיקה שמטרתה לטרפד את פסק הדין: הצעת חוק הרשויות המקומיות (איסור פתיחת עסקים וסגירתם בימי מנוחה), התשמ"ח-1988.

בדברי ההסבר להצעת החוק נכתב:

" במרבית הרשויות המקומיות הותקנו חוקי עזר בדבר פתיחת עסקים וסגירתם, ובין השאר, נקבעו בהן הוראות לעניין איסור פתיחת עסקים בשבת ובמועדי ישראל. לאחרונה הועלה ספק בדבר סמכותן של רשויות מקומיות להתקין בחוק עזר הוראות כאמור. מטרתו של החוק המוצע להסיר את הספק האמור ולשמר את "הסטטוס קוו" בעניין הנדון. לפיכך מוצע להקנות לרשויות המקומיות את הסמכות להסדיר איסור פתיחתם של עסקים בימי המנוחה ולהבטיח המשך תוקפם של החוקים הקיימים".

נספח ב': פרשת כביש בר-אילן⁷

רחוב בר-אילן הוא רחוב בירושלים, בו התגוררו משך שנים רבות יהודים מזרמים שונים. במהלך השנים שינה הרחוב את פניו, והפך לבעל צביון חרדי. החל מסוף שנות ה-80 החלו החרדים להפגין במקום, במטרה לסגור את הרחוב לתנועה בשבתות. לבדיקת הסוגיה, מינתה עיריית ירושלים בשנת 1994 ועדה ציבורית ("ועדת שטורם") אשר המליצה לסגור את רחוב בר-אילן לתנועה בשבתות, בשעות התפילה בלבד.

לאחר תקופה של כשנתיים, שבה הרשויות לא הצליחו להכריע בעניין, עתירות שהוגשו לבג"ץ והפגנות סוערות מידי שבת, החליט בית המשפט העליון למנות הרכב מיוחד של חמישה שופטים לדון בבעיה. בהחלטה יוצאת דופן, קבע בית-המשפט את הקמתה של ועדה ציבורית לבדיקת הנושא הרגיש. הוחלט כי הועדה תהייה מאוזנת וכי חבריה ישקפו את "מגוון הדעות וההשקפות ביחסי דתיים-חילוניים בירושלים ומחוצה לה".

בראש הועדה עמד ד"ר צבי צמרת. לאחר בחינה יסודית ומעמיקה של הסוגיה ודיונים סוערים, הוחלט לאמץ את המלצות "ועדת שטורם" ולסגור את הרחוב לתנועה בשבתות- בזמן התפילה, תוך דאגה להסדרי ניידות (מוניות) לתושבי החילוניים.

וכך מסכם יו"ר הועדה את תובנותיו מהפרשה: " למדתי, כי בסופו של דבר, הקיצוניות סופה כישלון. הרוב מחפש את הפשרה, את ההסדר ההוגן ואת המציאות הייחודית שלנו, שבה חיים יחד אנשים כה רבים, שאינם מסכימים זה עם זה. מסקנתנו האחת חייבת להיות: עלינו ללמוד ולחיות יחד. נרצה- נהיה עזר זה לזה. לא נרצה ונקשיב לקיצוניות- יתחזק המצב שנהיה "כנגדו" ונערער, חלילה, את אושיות קיומנו".

⁷ צבי צמרת, רחוב בר-אילן, הקונפליקט והדרכים לפתור אותו, Jewish Political Studies Review, Volume 12, Numbers 3&4 (Fall 5761/2000)